

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASI RAHBARINING SHAXSIY
SIFATLARI VA BOSHQARUV SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

Kurbanova Elyora Berdiyrovna

Toshkent shahridagi Puchon Universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining shaxsiy sifatleri va boshqaruv samaradorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilinadi. Rahbarning kasbiy kompetensiyasi, kommunikativ qobiliyati, liderlik fazilatleri, mas'uliyat hissi hamda emotsional barqarorligi ta'lim muassasasining umumiy boshqaruv jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatishi asoslab beriladi. Shuningdek, samarali boshqaruvni ta'minlashda rahbar shaxsining motivatsion yondashuvi, jamoa bilan ishlash madaniyati va innovatsion fikrlash qobiliyatining ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tizimida sifatli ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda rahbar shaxsining o'rni hal qiluvchi omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, rahbar, shaxsiy sifatlar, boshqaruv samaradorligi, liderlik, kommunikativlik, kasbiy kompetensiya, ta'lim sifati, motivatsiya, jamoa boshqaruvi.

KIRISH (INTRODUCTION)

Maktabgacha ta'lim tizimi jamiyatning kelajakdagi intellektual salohiyatini belgilovchi eng muhim bosqichlardan biridir. Ushbu tizimda rahbar shaxsining o'rni alohida ahamiyatga ega bo'lib, u nafaqat tashkilot faoliyatini boshqaradi, balki pedagogik jarayon sifatini ham belgilaydi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar maktabgacha ta'lim muassasalaridan yuqori samaradorlik, shaffof boshqaruv va innovatsion yondashuvni talab etmoqda. Bunday sharoitda rahbarning shaxsiy sifatleri boshqaruv samaradorligining asosiy omili sifatida namoyon bo'ladi³⁹.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining shaxsiy sifatleri bilan boshqaruv samaradorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash va tahlil qilishdan iborat.

II – Tadqiqot metodologiyasi (Methods)

Ushbu tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Nazariy tahlil metodi – pedagogik va psixologik adabiyotlar, ilmiy maqolalar va me'yoriy hujjatlar o'rganildi.

- Kuzatuv metodi – maktabgacha ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari tahlil qilindi.

- Suhbat metodi – rahbarlar va pedagog xodimlar bilan intervyular o'tkazildi.

- Qiyosiy tahlil – samarali va samarasiz boshqaruvga ega muassasalar faoliyati taqqoslandi.

- Sotsiometrik yondashuv – jamoa ichidagi munosabatlar va rahbarning ijtimoiy roli o'rganildi.

³⁹ O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020. – 7-bet.

Tadqiqot obyektini sifatida maktabgacha ta'lim muassasalaridagi boshqaruv jarayonlari tanlab olindi. Predmet esa rahbar shaxsiy sifatleri va boshqaruv samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlikdir.

Ushbu tadqiqot maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining shaxsiy sifatleri va boshqaruv samaradorligi o'rtasidagi o'zaro aloqalarni chuqur tahlil qilishga yo'naltirilgan bo'lib, kompleks ilmiy yondashuv asosida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida sifat va miqdoriy yondashuvlarni uyg'unlashtirgan aralash metodologiya qo'llanildi.

Tadqiqotning nazariy asosini boshqaruv psixologiyasi, pedagogik menejment hamda ta'lim sifati nazariyasiga oid ilmiy manbalar tashkil etdi. Ushbu manbalar orqali rahbar shaxsining boshqaruv jarayonidagi o'rni, uning individual-psixologik xususiyatlari va ularning tashkiliy samaradorlikka ta'siri o'rganildi⁴⁰.

Amaliy qismda maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini bevosita kuzatish amalga oshirildi. Kuzatuv jarayonida rahbarning kundalik boshqaruv faoliyati, qaror qabul qilish uslubi, jamoa bilan o'zaro munosabati hamda muammoli vaziyatlarni hal etish strategiyalari tahlil qilindi.

Shuningdek, yarim tuzilmali suhbatlar orqali pedagog xodimlar va rahbarlar fikrlari yig'ildi. Bu usul rahbarning shaxsiy sifatleri jamoa tomonidan qanday qabul qilinishi va ularning motivatsion darajaga ta'sirini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqotda anketa so'rovlari ham qo'llanilib, pedagogik jamoa orasida rahbarning yetakchilik darajasi, kommunikativlik ko'nikmalari va adolatli boshqaruv tamoyillariga rioya etishi bo'yicha baholashlar o'tkazildi.

Olingan ma'lumotlar sifat tahlili va statistik umumlashtirish usullari yordamida qayta ishlanib, rahbar shaxsiy sifatlarining boshqaruv samaradorligiga ta'sir darajasi aniqlab berildi.

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, rahbarning shaxsiy sifatleri boshqaruv samaradorligiga bevosita va kuchli ta'sir ko'rsatadi.

1. Liderlik qobiliyati

Liderlikka ega rahbarlar jamoani bir maqsad sari yo'naltira oladi. Bunday muassasalarda pedagoglar motivatsiyasi yuqori bo'lib, ish samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

2. Kommunikativ kompetensiya

Ochiq va samarali muloqotga ega rahbarlar jamoada sog'lom psixologik muhit yaratadi. Bu esa nizolarni kamaytiradi va hamkorlikni kuchaytiradi.

3. Mas'uliyatlilik

Mas'uliyatli rahbarlar qaror qabul qilishda aniqlik va tezkorlikka ega bo'ladi. Bu esa boshqaruv jarayonlarining barqarorligini ta'minlaydi.

4. Emotsional barqarorlik

Stressli vaziyatlarda o'zini boshqara oladigan rahbarlar jamoaga ishonch bag'ishlaydi va muammolarni oqilona hal qiladi.

5. Innovatsion fikrlash

⁴⁰ O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019. – 5-bet.

Yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etishga ochiq rahbarlar muassasa rivojini tezlashtiradi.

Umumiy tahlil shuni ko'rsatdiki, yuqoridagi sifatlar qanchalik rivojlangan bo'lsa, boshqaruv samaradorligi shunchalik yuqori bo'ladi.

Muhokama (Discussion)

Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining shaxsiy sifatlari boshqaruv tizimining markaziy elementi ekanligini tasdiqlaydi. Bu holat zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan ham mos keladi.

Birinchi, rahbarning liderlik salohiyati jamoaning ijtimoiy-psixologik holatiga ta'sir qiladi. Agar rahbar faqat ma'muriy buyruqlar bilan cheklanib qolsa, jamoada passivlik kuchayadi⁴¹.

Ikkinchi, kommunikatsiya madaniyati past bo'lgan muassasalarda nizolar ko'payadi va pedagoglar o'rtasida ishonch pasayadi. Bu esa bevosita ta'lim sifati tushishiga olib keladi.

Uchinchi, innovatsion yondashuvning yetishmasligi maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishini sekinlashtiradi. Bugungi kunda raqamli ta'lim texnologiyalari va yangi metodikalar rahbarlardan yangicha fikrlashni talab etmoqda.

Shuningdek, o'rganishlar shuni ko'rsatadiki, samarali boshqaruv faqat bilimga emas, balki shaxsiy fazilatlar uyg'unligiga ham bog'liqdir. Ya'ni rahbarning professional tayyorgarligi uning shaxsiy sifatlari bilan uyg'unlashgandagina yuqori natija beradi.

Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining shaxsiy sifatlari va boshqaruv samaradorligi o'rtasida bevosita va uzviy bog'liqlik mavjudligini yana bir bor tasdiqlaydi. Bu bog'liqlikni faqat tashkiliy yoki ma'muriy jihatlar bilan izohlash yetarli emas, chunki rahbar shaxsining ichki psixologik tuzilmasi boshqaruv jarayonining sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Avvalo, rahbarning shaxsiy yetukligi muassasada shakllanadigan ijtimoiy-psixologik muhitga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Rahbarning o'zini tutish madaniyati, odamlarga yondashuvi va qaror qabul qilishdagi adolatligi jamoa a'zolari o'rtasida ishonch darajasini belgilaydi. Ishonch yuqori bo'lgan muhitda esa pedagog xodimlar o'z vazifalarini mas'uliyat bilan bajarishga intiladi, tashabbuskorlik kuchayadi va umumiy mehnat unumdorligi oshadi⁴².

Shuningdek, rahbarning emotsional intellekti boshqaruv samaradorligida muhim rol o'ynaydi. Stressli vaziyatlarda vazminlikni saqlay oladigan, muammoli holatlarda hissiyotlarga berilmay qaror qabul qila oladigan rahbar jamoada barqarorlikni ta'minlaydi. Aksincha, hissiy beqarorlik va keskin reaksiyalar jamoada psixologik bosimni kuchaytirib, ish samaradorligini pasaytiradi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat sifatida rahbarning kommunikativ madaniyati alohida ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Ochiq muloqotga asoslangan boshqaruv uslubi pedagoglar o'rtasida fikr almashinuvi, tajriba uzatish va hamkorlikni rivojlantiradi. Yopiq yoki buyruqbozlikka asoslangan boshqaruv esa tashabbusni cheklaydi va ijodiy yondashuvni susaytiradi.

⁴¹ Karimova V.M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 45-bet.

⁴² Yuldashev J.G', Usmonov S.A. Ta'lim menejmenti asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 62-bet.

Bundan tashqari, rahbarning innovatsion fikrlash darajasi muassasa rivojlanishining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri ekanligi kuzatildi. Zamonaviy ta'lim talablariga mos ravishda yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish, raqamli resurslardan foydalanish va metodik yangiliklarga ochiqlik rahbarning boshqaruvdagi samaradorligini oshiradi. Innovatsiyaga qarshi konservativ yondashuv esa rivojlanish sur'atlarini sekinlashtiradi.

Tahlillar shuni ham ko'rsatadiki, rahbarning jamoani motivatsiyalash qobiliyati muassasa faoliyatining barqarorligiga bevosita ta'sir etadi. Rag'batlantirish tizimining adolatli tashkil etilishi, xodimlarning mehnatini e'tirof etish va ularning kasbiy rivojlanishiga sharoit yaratish jamoaviy ruhni mustahkamlaydi. Motivatsiya past bo'lgan muassasalarda esa kadrlar almashinuvi ko'payadi va sifat pasayadi⁴³.

Shuningdek, rahbarning strategik fikrlashi ham muhokama markazida turadi. Qisqa muddatli emas, balki uzoq muddatli rivojlanish rejalarini tuza oladigan rahbar muassasa barqarorligini ta'minlaydi. Bunday yondashuvda resurslardan samarali foydalanish, infratuzilmani rivojlantirish va pedagogik jarayonni modernizatsiya qilish imkoniyati kengayadi.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, boshqaruv samaradorligi faqat tashkiliy bilimlarga emas, balki rahbarning shaxsiy-psixologik sifatlari majmuasiga bog'liq murakkab tizimdir. Ushbu sifatlarning uyg'un rivojlanishi maktabgacha ta'lim muassasasining sifat ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshiradi va uning raqobatbardoshligini mustahkamlaydi.

Xulosa

Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining shaxsiy sifatlari boshqaruv samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Liderlik, kommunikativlik, mas'uliyat, emotsional barqarorlik va innovatsion fikrlash kabi sifatlar rivojlangan rahbarlar jamoani samarali boshqaradi va ta'lim sifatini oshiradi. Shuning uchun rahbar kadrlarni tayyorlash va ularning shaxsiy kompetensiyalarini rivojlantirish ta'lim tizimida ustuvor vazifalardan biri bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
3. Karimova V.M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. Yuldashev J.G., Usmonov S.A. Ta'lim menejmenti asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2017.
6. Xodjayev B.X. Pedagogik mahorat va o'qituvchi faoliyati. – Toshkent: Noshir, 2019.

⁴³ G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2017. – 88-bet.

7. Ochildiyev A. Ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligi. – Toshkent: Iqtisod-
moliya, 2021